

DEZENFORMASYON 101

BİLGİ KİRLİLİĞİNE GİRİŞ & TEMEL KAVRAMLAR

Bilgi kirliliği kısa vadede ekonomik ve politik kazanç getirirse de, uzun vadede demokrasiye, halk sağlığına, ekonomiye ve güvene zarar verir.

Kasıtlı olarak yayılan yanlış bilgi

Haberleşmenin kendisi kadar eski ancak günümüzde, iletişim teknolojileri ve sosyal ağların yaygınlaşması ile her zamankinden daha etkili.

Hakikat, sosyal medyadaki veri akışının hızına yenik düşüyor.

İnternet kullanıcılarının eleştirel düşünce ve mantık yürütme becerileri, etkileşim odaklı ağların tehdidi altında zayıflıyor.

Devletler, teknoloji devleri ve sivil toplum kuruluşları, internet kullanıcılarını bilgi kirliliğinin risklerine karşı güçlendirmek için ciddi çalışmalar yürütüyor.

Manipülasyonun ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerini en aza indirmek için, manipülatörlerle dört koldan mücadele ediliyor.

Bilgi kirliliği ile mücadele, dezenformasyonu ve onun işlevini tam olarak anlamak ile başlıyor.

 Peki, dezenformasyon nedir?

Aldatma, zarar verme, kullanma kastıyla ya da kasıtsız şekilde üretilip kitlesele çapta yayılan yanlış, çarpıtılmış, eksik bilgilerin oluşturduğu, yanlış, karmaşa, belirsizlik ve çatışma ortamı yaratan enformasyon öbekleri oluşturma ve bunları yayma eylemlerinin bütünüdür.

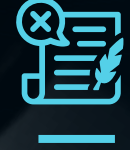
“Türkiye DEAŞ’a silah gönderiyor.”

“Anadolu Ajansı seçimden önce seçim sonuçlarını yayınladı.”

“Suriyeliler üniversiteye sınavsız giriyor.”

“Suriyelilerin telefon faturalarını devlet ödüyor.”

Bilgi kirliliği her alanda gözlemlenebilir ancak özellikle bilimsel bilgiyi ve haber kavramını tehdit eden türleri en yaygın ve en etkili olanlarıdır.

Asılsız ya da kısmen çarpıtılmış haberler, ekonomik ve politik olmak üzere iki ana amaçla üretilip yayılır. Haber tamamen sahte olabileceği gibi, kısmen yanlış, yanlış ya da çarpıtılmış da olabilir.

Ekonomik amaçlı yalan haber üretimi:

Kârı (reklam gelirini yükseltmek amacıyla tıklanma oranını) artırmaya yönelik olarak, üzüntü, acıma, nefret, öfke, şaşkınlık gibi duyguları tepkisel olarak harekete geçirmeyi hedefler.

Sansasyonel (duygulara hitap eden) yapıdaki başlıklar, abartılı ifadeler ve görseller ile öne çıkar.

Politik / ideolojik amaçlı yalan haber üretimi:

Yapay gündem oluşturmayı, propagandayı, kitleyi tasarlanılan yönde eyleme geçirmek için ikna etmeyi (provokasyonu) hedefler.

Çarpıtma, bağlamından koparma ve video, fotoğraf, ses dosyası gibi medyalar üzerinde manipülasyon ile öne çıkar.

Dezenformasyon, kimi zaman ilgi çekmek ve geçici olarak statü kazanmak adına internet trolleri adı verilen kötü niyetli kullanıcılar tarafından münferit olarak da uygulanabilir.

Bu tip dezenformasyon eylemleri de en az menfaat gruplarınca sistematik olarak yürütülen eylemler kadar yıkıcı etkilere sahip olabilir.

Örnek

Twitter'da Ecem Güçlük ismiyle, tecavüze uğradığına ve faillerin serbest bırakıldığına ilişkin iletiler paylaşan kişinin ismi de, hikayeyi de uydurduğu ortaya çıkmıştır.

İnfial yaratma hedefiyle hareket eden Emre Doğantürk isimli erkeğin bu paylaşımı, Türkiye'de adalet sistemine duyulan güveni ve tecavüz mağdurlarının mücadelesini hedef almıştır.

Yalan habere karşı farkındalık, her türlü sahteliğe ve dolandırıcılığa karşı kişiyi güçlendirecek etkiye sahiptir.

Bilgi Kirliliğine Karşı Elimizde Neler Var?

Eleştirel düşünce

Bütün insanlar düşünür. Doğamız gereği böyle yaparız. Ancak kendi haline bırakıldığında düşünce sürecimiz çoğu zaman önyargılı, çarpıtılmış, taraflı, bilgilendirilmemiş, indirgemeci bir yapı gösterebilir.

Yaşam kalitemiz, ürettiklerimiz ya da yapıp ettiklerimiz tamamen düşünce kalitemize bağlıdır.

Düşüncede doğruluğa, ancak ona sistematik bir şekilde yatırım yaparak erişilebilir.

Bilgi Kirliliğine Karşı Elimizde Neler Var?

Eleştirel düşünce

Eleştirel düşünce, gözlem, deneyim, yansıtma, çıkarım ya da iletişim yolu ile elde edilen bilgilerin inanç ve davranışlara kılavuzluk edecek şekilde analiz edildiği, sentezlendiği, değerlendirildiği, kavramsallaştırıldığı, entelektüel olarak disiplinli bir süreçtir.

Her faydalı teknik gibi, ailede, okulda öğretilmeli, profesyonel yaşamda desteklenmeli ve teşvik edilmelidir.

Bilgi Kirliliğine Karşı Elimizde Neler Var?

Yeni medya okuryazarlığı

Görsel, işitsel her türlü içeriğin değiştirilebildiği, gerçek ile sahte arasındaki farkın çıplak gözle ya da kulakla ayırt edilebilecek nitelikte olmadığı günümüzde, bunların ayırdına varmak adına yeni ve çeşitli araçlara ihtiyacımız olduğu kabulü yaygınlaştırılmalıdır.

Yalan haber üretiminin kime, nasıl hizmet ettiği, medya sahiplik yapıları ve haber alma özgürlüğü ile demokrasi ilişkisi eleştirel yaklaşım ile ele alınmalıdır.

Bilgi Kirliliğine Karşı Elimizde Neler Var?

Kaynak doğrulama

İnternette maruz kalınan içeriğin güvenilir bir kaynaktan gelip gelmediğini ayırt etmek için gerekli araç ve yöntemler her kullanıcı için erişilebilir ya da kullanılabilir nitelikte olmayabilir.

İnternet ortamında içerik üreten platformların ve ağların doğrulama mekanizmaları güçlendirilmeli, devletler, sivil toplum kuruluşları ve teknoloji üreticileri, doğrulama mekanizmalarının yaygınlaştırılması, erişilebilir ve kullanılabilir olması için işbirliği yapmalıdır.

Bilgi Kirliliğine Karşı Elimizde Neler Var?

Yurttaş Haberciliği

Akıllı telefonlar başta olmak üzere, dijital içerik üretme ve paylaşma özelliğine sahip araçlar kullanan her vatandaş, hakikatin belgelerle desteklenmesi için potansiyel bir katılımcıdır.

Bu potansiyelin en etkili şekilde toplumsal faydaya dönüştürülmesi adına yurttaşlara haberin ve haberciliğin temel kavramları ve yöntemleri hakkında farkındalık kazandırmak, onları etkin birer içerik oluşturucusu ve okuyucusu olarak güçlendirmek yeni çağın gerekliliklerindedir.

Bilgi Kirliliğine Karşı Elimizde Neler Var?

Teknoloji şirketlerinin önleyici çalışmaları

Facebook, Twitter, Instagram, WhatsApp ve YouTube başta olmak üzere teknoloji devlerinin ve bilgi kirliliğine karşı araçlar geliştiren 3. parti girişimlerin katkıları, yalan haberle mücadelede kritik önem taşımaktadır.

Örnek

Facebook'un sahte haberleri haber kaynağında göstermemeye yönelik algoritma güncellemesi,

Twitter'ın bot hesapları temizlemesi ve online zorbalığa, nefret söylemlerine karşı somut politikalar geliştirmesi,

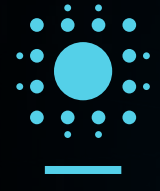
YouTube'un halk sağlığını tehdit eden asılsız haber ya da komplo teorisi hesaplarını kapatması

↳ yakın zamanda platformların bilgi kirliliğine karşı uyguladığı politika değişikliklerinin önemli örneklerindedir. Bu değişikliklerin tamamı kamuoyu baskısı sonucunda gerçekleşmiştir.

Asılsız Bilgiyi Yaymaktan Kaçınmak İçin Neler Yapabiliriz?

Sansasyonel, okuyucunun duygularını hedefleyen, abartılı ifadeler ve imla işaretleri içeren haberlere şüphe ile yaklaşın.

Kalitesiz, net olmayan görseller, dikkat çekici düzeyde dil bilgisi hataları içeren metinler, sayfaların reklamlarla kaplı olduğu, grafik olarak aşırılık öğeleri içeren web siteleri, bilgi kirliliğini üretmek ve yaymak için sıklıkla kullanılır. Bu tip içeriklerden ve platformlardan uzak durun.

Haber kaynağının güvenilirliğini sorgulayın. Kaynak belirtmeyen ya da haber kaynağına ilişkin muğlak, çelişen, anlamsız ifadeler kullanılan içeriklere karşı mesafeli olun.

Asılsız Bilgiyi Yaymaktan Kaçınmak İçin Neler Yapabiliriz?

Tık avcılığı' olarak da bilinen, sosyal medya hesaplarında etkileşimi ya da web sitesi trafiğini artırmak amacıyla yapılan 'paylaşın' 'tıklayın' çağrılarına kulak vermeden önce, haberi güvenilir kaynaklardan doğrulayın.

Bir habere, içeriğini destekleyecek nitelikte fotoğrafın ya da videonun eşlik etmesi, haberin doğruluğunu garanti etmez. Arama motorlarının görsel arama araçlarından faydalanarak görsellerin orijinalliğini kontrol edebilirsiniz.

Asılsız Bilgiyi Yaymaktan Kaçınmak İçin Neler Yapabiliriz?

'Tüm dikkatinize rağmen asılsız bir haber paylaştığınızda, paylaştığınız haberi kaldırıp bir açıklama yapın. Böylece olası paylaşımları engellemiş ve olumlu bir katkı sunmuş olursunuz.

Bilgisizliği sebebiyle asılsız haber paylaşan kişileri ifşa etmek ya da suçlamak yerine onları yapıcı bir diyalog ile uyarın ve bilgi alabilecekleri kaynaklara yönlendirin.

Asılsız Bilgiyi Yaymaktan Kaçınmak İçin Neler Yapabiliriz?

'Sürekli olarak başvurduğunuz haber kaynaklarını çeşitlendirin. Farklı görüşlere karşı toleransınızın artması, asılsız bilgiye karşı sizi güçlendirecektir.

Açıkça manipülasyona, propagandaya hizmet eden hesapları ve web sitelerini tanıyın.

Sadece haberlere değil, doğrulama platformlarının tarafsızlığına ve yöntemlerine de eleştirel yaklaşın.

Asılsız Bilgiyi Yaymaktan Kaçınmak İçin Neler Yapabiliriz?

'Anlık mesajlaşma uygulamaları gibi kapalı devre sistemlerden paylaşılan haberleri açık kaynaklardan doğrulayın.

Paylaşmadan önce karşılaşılan içeriğin haber mi, görüş mü, yoksa parodi mi olduğunu ayırt etmeye zaman ayırın.

Bir içeriğin çok sayıda hesaptan paylaşılması, onun doğruluğunu garantilemez. Haber bot hesaplar tarafından yayılmış olabilir.

Asılsız Bilgiyi Yaymaktan Kaçınmak İçin Neler Yapabiliriz?

Özellikle kamu üzerinde etkisi olan ünlü kişilerin ya da politikacıların adına sahte hesaplar açıp bunlara orijinal hesap süsü vermek yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir.

Profilin sosyal ağ tarafından doğrulanmış olduğundan (mavi tık vb), kullanıcı adında, takipçi sayısında ve diğer profil bileşenlerinde şüphe uyandırıcı işaretler olmadığından emin olun.

Bilgi Kirliliği Konusunda Sıkça Duyacağınız Terimler

Hakikat sonrası

Hakikatin önemini yitirmesi ve nesnellikten uzaklaştırılarak kişiselleştirilmesi eğilimini ifade eder. Hakikat sonrası çağda, belirli bir konuda kamuoyunu belirleme sürecinde, duygular ve kişisel kanaatler, gerçeklerin önüne geçmiş durumdadır.

Bilgi Kirliliği Konusunda Sıkça Duyacağınız Terimler

Medya okuryazarlığı

Kitle iletişim araçları yoluyla elde edinilen mesajları çözümleme, değerlendirme ve iletme yeteneğidir. Medya tüketiminde edilgenliğe ve maruz kalmaya değil, okuyucunun etkin ve eleştirel tutumuna vurgu yapar.

Medya okuryazarlığı, izleyicinin medya iletilerini doğru okuması ve kendi iletilerini üretebilmesi için katkıda bulunur.

Bilgi Kirliliği Konusunda Sıkça Duyacağınız Terimler

Teknoloji okuryazarlığı

Her okuryazarlık tipi gibi teknoloji okuryazarlığı da temel kullanım becerisinin ve isteğinin ötesinde bir anlama sahiptir.

Kullanıcının amacına en uygun aracı seçmesi, ürünleri doğru bir biçimde kullanması ve ortaya çıkabilecek aksaklıklarla başa çıkabilme becerisine sahip olması, teknolojiden etkin şekilde faydalanmayı mümkün kılar.

Günümüzde bireylerin temel okuma, yazma ve matematik becerilerine sahip olmanın ötesine geçerek, bilgisayar ve teknoloji alanlarında da okuryazar olması beklenmektedir.

Bilgi Kirliliği Konusunda Faydalı Kaynaklar

Dezenformasyon
Rehberi

Detaylı Bilgi

İnternet Yardım
Merkezi

Detaylı Bilgi

Güvenli
Web

Detaylı Bilgi

Sosyal Medya
Kullanım
Kılavuzu

Detaylı Bilgi

ALO 141
İnternetin Bilinçli ve Güvenli
Kullanımı için Bilgi Destek
Hattı

Detaylı Bilgi

Dezenformasyon konusunda gösterdiğiniz duyarlılık için teşekkür ederiz.

Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı'nca desteklenen Hakikat Seferberliği Projesi sizinle daha güçlü!

www.dmm.org.tr